BUTLLETI
DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any XIII — Febrer 1989 — N.º 47

Memòria anual del GES 1988

L'any 1988 ha estat el 13.è d'activitat del nostre Grup. Tenim doncs tot un bagatge d'activitat cultural que ens permet veure que el G.E.S. és una entitat consolidada, que ha sabut i pogut mantenir una continuïtat, i que té capacitat per continuar en el futur la seva acció en favor de la cultura a Sitges, comptant amb l'aportació dels socis presents i dels que cal desitjar i procurar que s'hi vagin incorporant en el futur.

Moviment de socis: Hi ha hagut 2 baixes i s'han inscrit 11 nous socis i així hem pasat de 189 a 198 socis en total. Es constata, doncs, un creixement lent però continuat de l'entitat.

Reunions i assemblees: A part de l'Assemblea General Ordinària de socis, que s'esdevingué el 27 de febrer, el G.E.S. ha organitzat durant l'any 1988 les conferències següents:

El 23 de gener: Presentació del llibre de Vinyet Panyella, «Recull de motius de la Vila de Sitges (s. XVI-XX)», que anà a càrrec del professor de llengua i literatura catalanes de la Universitat de Barcelona, August Bover i Font.

El 27 de febrer Pere Serramalera i Cosp va fer un parlament sobre el metge de Sitges Felip Falp i Bach, el primer a practicar la revacunació antivariòlica al Penedès.

El 30 d'abril es féu l'acte de presentació de l'edició facsímil de «La Llumanera de Nova York», publicació que aparegué en aquella ciutat entre 1874 i 1881, en català, i que dedicà un dels seus números, il·lustrat, a Sitges. Parlaren en aquest acte: August Bover, David Jou i Andreu, Ignasi M.ª Muntaner, Vinyet Panyella i el senyor Urpinell, director de l'editorial Anglo-catalana, S. A., que ha realitzat l'edició facsímil.

El 4 de juny Xavier Miret i Mestre féu un parlament sobre «Mossèn Pau Ferret i les seves *Notes històriques sobre Sitges*».

El 2 de juliol la llicenciada en història medieval Àngels Parés i Corretger féu una conferència sobre «Sitges i el seu castell en temps de Bernat de Fonollar», en la qual ens donà a conèixer un interessant inventari de totes les dependències del castell en el segle XIV.è

El 15 d'octubre el llicenciat en història de l'art Frederic Montornès i Dalmau ens féu un parlament sobre «Les catifes de Flors a Sitges» en el qual ens donà a conèixer l'evolució d'aquest costum.

El 19 de novembre els arqueòlegs Josep Miret i Mestre i Joan Manuel García Targa donaren a conèixer els resultats de l'excavació feta en un solar d'un magatzem proper a l'Arxiu Històric del jaciment ibèric i romà que abasta la part més elevada de la vila.

El 17 de desembre David Jou i Andreu ens féu un parlament sobre «Sitgetans a Amèrica, un intent de valoració quantitativa».

Publicacions: Deixant de banda les nou circulars enviades als socis, en 1988 ha aparegut publicat el 17.è volum de la col·lecció Estudis Sitgetans, que correspon al treball de Vinyet Panyella, «Recull de motius de la Vila de Sitges (s. XVI-XX)». Pel que fa a quaderns ha aparegut el n.º 23 amb el treball de la professora d'història de l'art de la Universitat de Barcelona Isabel Coll, sobre el pintor Joan Roig i Soler, que inicià l'escola pictòrica luminista a Sitges. Han aparegut encartats a l'«Eco de Sitges» els butlletins números 39-46 amb nombrosos estudis dels nostres consocis i també els corresponents als premis Josep Carbonell i Gener.

Fruit de la gestió d'aquest any, són d'aparició imminent el II volum de les comunicacions presentades a la XXIX Assemblea Intercomarcal d'estudiosos celebrada a Sitges l'octubre del 1984, així com el volum 18 de la col·lecció Estudis Sitgetans, amb un anecdotari del Cau Ferrat, obra de Miquel Utrillo i Morlius, i el quadern número 24, amb el treball de Xavier Miret sobre mossèn Pau Ferret i les seves «Notes Històriques sobre Sitges».

Exposicions: Entre el 30 de gener i el 7 de febrer, s'exposà a la Galeria Yolanda Ríos del carrer Major, una mostra de l'obra artística del pintor Joan Roig i Soler. Aquesta exposició, que va ser organitzada pel Isabel Coll i Antoni Vigó obtingué un ampli ressò.

Premis a investigacions: Els VII.ens premis Josep Carbonell i Gener van ser declarats deserts en les seves dues categories, fet normal en aquest tipus de certamens, i que no ha impedit que ja s'hagin convocat els VIII.ens premis per a l'any 1989.

El II.on Premi Folklore de Sitges, dotat i creat per Jofre Vila i Soler i organitzat pel G.E.S., va ser concedit a Frederic Montornès i Dalmau pel seu treball: «Les catifes de Flors a Sitges, un costum tradicional?» Treball de gran interès i que omple un buit en el coneixement de les celebracions de la vila.

Fons bibliogràfic: Cal dir que aquest any ha enregistrat un notable increment. En un sol any ha augmentat en 350 volums, a part de revistes i opuscles. S'ha passat, doncs, de 580 llibres a 930. Amb aquest fons s'ofereix una bona base de consulta als investigadors. D'aquests llibres 17 procedeixen de donacions, i la resta d'intercanvis. Se n'han establert amb 28 noves institucions: Universitat Autònoma de Barcelona, Centre de Recursos pedagògics de Garraf, Cambra Oficial de la Propietat Urbana de la provín-

cia de Tarragona, Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, Arxiu d'Etnografia de Catalunya, Collegi Universitari de Girona, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Ajuntament de Begues, Museu de l'Hospitalet, Museu Municipal de Molins de Rei, Museu de Granollers, Museu del Montsià, Ajuntament de Terrassa, Institut d'Estudis d'Història Medieval de Catalunya, Centre de Lectura de Reus, Fundació Bosch i Cardellac, Centre d'Estudis del Bages, Institut d'Estudis del Baix Empordà, Centre d'Estudis de la Natura del Barcelonès Nord, Associació d'Amics de la Colla Jove de Castellers de Tarragona, Associació Cultural de Vallgorguina, Agrupació de Recerca i d'Estudis de Sant Feliu del Llobregat, Amics de Besalú i el seu comtat, Institut d'Estudis Baleàrics, Centre de documentació i d'animació Cultura Catana de Perpinyà, Instituto de Estudios Altoaragoneses, Instituto de Estudios Turolenses, Institut d'Estudis Eivissencs. A més a més s'han començat a rebre les revistes «Información cultural» i «Informatiu de la Fundació Caixa de Pensions».

Amb aquests intercanvis s'aconsegueix, a més d'enriquir els fons de l'entitat, donar a conèixer les nostres publicacions i mantenir relacions amb entitats que persegueixen finalitats similars.

Gestió de la Junta Directiva: Ha estat formada per les persones següents: President: Ignasi M.ª Muntaner i Pascual; Vicepresidenta: Anna M.ª Robert i Gorgues; Secretari: Xavier Miret i Mestre; Tresorer: Antoni Ibàñez i Escoda; Vocals: David Jou i Andreu, Frederic Malagelada i Benaprès, Josep F. Pagès i Busom, Ventura Sella i Barrachina.

La Junta s'ha reunit al llarg de l'any 11 vegades per tal de desenvolupar les tasques de la seva gestió. Farem esment que s'ha informatitzat el llistat de socis per tal d'alleugerir i millorar la tramesa de circulars. S'exposà a la vitrina de la Caixa d'Estalvis del Penedès del carrer de Jesús una mostra de les publicacions del G.E.S. Es muntà el 23 d'abril, diada de sant Jordi, una parada al Cap de la Vila per vendre i donar a conèixer les nostres publicacions. S'han fet tres intervencions a Ràdio Maricel i a Ràdio Ribes per tal d'explicar a l'audiència les funcions i activitats del G.E.S. Esment especial mereixen les propostes del G.E.S. als redactors del Pla General d'Urbanisme de Sitges, sol·licitant la correcció de la toponímia que s'hi utilitza, demanant que al catàleg del patrimoni arquitectònic de Sitges hi constin no només edificis del casc antic sinó també els que per les seves característiques ho mereixen i que estan escampats per la resta del terme, i la confecció d'un catàleg arqueològic que permeti excavar els jaciments abans de la urbanització de la zona.

XAVIER MIRET
Secretari del G.E.S.

La relació sitgetana amb Amèrica

DAVID JOU I ANDREU

JUSTIFICACIÓ

Amb aquest treball, que formarà part d'un altre, que es proposa ésser més extens, s'intenta, per una part, contribuir a l'estudi de la qüestió que encapçala aquest paper, i per altra tractar de valorar quantitativament les sortides de sitgetans cap a Amèrica, tot i assumint que els resultats seran fragmentaris, però, si més no, orientatius.

ANTECEDENTS

Fins fa ben pocs anys, la relació de la vila de Sitges amb Amèrica, especialment amb Cuba i Puerto Rico, tenia una tradició molt arrelada. Avui encara, prop d'un segle després de la pèrdua de les anomenades «posesiones españolas» de Cuba i Puerto Rico, encara és possible trobar, en aquesta vila, «americanos», que és la denominació que es donava a Sitges, als que emigraven a Amèrica i retornaven al cap d'anys després d'haver-hi fet uns estalvis o una fortuna més o menys considerable. Tampoc no és massa difícil trobar-hi gent nascuda a Santiago de Cuba, Guantànamo o Manzanillo, fills de pares sitgetans.

Aquesta tradicional relació dels sitgetans amb América, havia servit d'inspiració per a més d'un literat, com per exemple Francesc de Sales Vidal, que amb la seva comèdia «La Malvasia de Sitges» dóna una visió realista de la tornada d'un «americano» vell, solter i amb diners. Santiago Rusinyol, en la seva primera col·laboració a l'«Eco de Sitges» a finals de segle, titulada «La nostalgia de dos patrias», subratlla el sentiment d'enyorança que sentien els emigrats per la seva pàtria quan es trobaven a Amèrica, i per Amèrica quan de grans tornaven a Sitges. Aquesta circumstància, també va donar lloc al fet que Frederic Rahola, literat, poeta i economista, que tant s'havia destacat en les relacions americanes, fes la següent definició de Sitges parlant en termes vitícoles i a primers de segle: «Al revés d'allò que succeeix amb els ceps de malvasia, que després de la invasió filloxèrica són el resultat d'un empelt grec sobre peu americà, Sitges, és el feliç resultat d'un empelt americà sobre peu grec». Significant amb aquestes paraules la influència de les Antilles sobre la nostra població.

Els diccionaris geogràfico-històrics, que varen publicar-se amb tanta profusió durant el segle passat, com el Miñano, Pascual Madoz i altres, en descriure Sitges, mai no deixaren de subratllar les seves relacions amb el «comerç de Cuba». També és oportú recordar aquí, que la primera publicació periòdica local, anomenada «Revista Suburense», que va veure la llum l'any 1877, portava com a subtítol «*Periódico semanal de intereses locales y de las Antillas*», i l'editorial del primer número, a primera pàgina, anava dirigit a «*nuestros lectores de España y América*», expressions aquestes que demostren amb evidència la vinculació de la vila amb el Nou Continent.

Com a corroboració de la influència sobre l'economia local d'aquesta vinculació americana, el Dr. Gaietà Benaprès escrivia en el setmanari «El Eco de Sitges» a principis del 1900: «*Verdaderamente, quien ha hecho el Sitges moderno es la Isla de Cuba*». Si bé tot això tan sols expressa l'aspecte físic o material de la relació, els lligams afectius o familiars poden trobar-se en diversos acords de l'Ajuntament. Entre ells

poden assenyalar-se el del 2 d'abril del 1897, decidint donar el nom d'«Isla de Cuba» al carrer denominat fins aquell moment del «Progrés», «*considerando las relaciones de familia y de intereses que unen a Sitges con la Isla de Cuba*». Un any més tard, en la sessió del dia 12 d'agost del 1898, el mateix consistori i amb motiu de la pèrdua de Cuba i Puerto Rico, prenia un acord extraordinari: «*Teniendo en cuenta los motivos de dolor del vecindario a consecuencia de la guerra que nos arrebata las posesiones coloniales, acordó unánime prescindir de los festejos populares en la Fiesta Mayor de este año...*». Finalment, encara el 2 de novembre del 1926 l'alcalde Pau Barrabeitg, amb motiu dels grans danys i destrosses produïdes pel pas d'un cicló per l'Illa de Cuba, llançava una crida al veïnat de Sitges, demanant ajut econòmic per als afectats per la tempesta en aquelles terres llunyanes argumentant que, «*Sitges, unido a la nombrada Antilla con vínculos de sangre, de amistad, de comercio o de riqueza, no puede mostrarse indiferente ante tamaña catástrofe*».

Avui, després d'haver passat la incontrolada febre de reconversió «rehabilitadora» de la vila, tradicional i familiar, en un centre receptor de turisme de les més diverses nacionalitats, queden encara a Sitges testimonis arquitectònics i urbanístics que poden servir de confirmació a les al·ludides paraules del Dr. Benaprès. Efectivament, els notables edificis bastits per «americanos» com els germans Vidal i Quadres, Batlle, Ferrer Torralbas, Amell, Julià Palmeta, Misas, Blay, Serra Ferret, Robert i Brauet, i alguns altres, si més no ens donen notícia del pas dels sitgetans pel Nou Continent i un testimoni de la fortuna que varen emportar-se'n.

Malgrat tot, l'evidència dels antecedents que acabem de relacionar, no han servit de manera massa explícita perquè els investigadors dirigissin la seva atenció i es dediquessin a treballar en aquest episodi de la història sitgetana. A excepció de Josep Carbonell i Gener, que en la seva obra «*Les Indies horitzó nou*» fa un estudi, molt preliminar, dels primers pasos que menaren els avantpassats sitgetans a les costes del Nou Món. Així podem veure que el primer i més important historiador suburenc, Joan Llopis i Bofill, en el seu «Assaig històric sobre la vila de Sitges» no va dedicar a la qüestió d'Amèrica ni una sola frase, tot i que en el moment d'escriure la seva obra, l'anada i tornada de sitgetans a l'altra costat de l'Atlàntic feia més d'un segle que durava.

Si bé es podria argumentar que una gran majoria de sitgetans que viatjaren a Amèrica eren éssers anònims, que la seva activitat tal vegada tenia poc relleu a la vila, també pot afirmar-se que la construcció de les cases dels germans Vidal i Quadres (1853 i 1855) representava un pas urbanístic important, per a aquells temps espectacular, no tan sols per la seva grandària i el seu luxe, sinó també perquè la construcció va comportar tallar la muralla per la part del Vall, l'ampliació del baluard de la Torreta i el nou traçat de la muralla i portal de Sant Sebastià. A més, el fet que el general Llorenç Batlle i Grau, fill de sitgetans, assolís la presidència de la república de l'Uruguai, era de suficient ressò per a atreure l'atenció de qualsevol persona que tractés de fer la més lleu anàlisi de la història del poble en aquells dies.

La relació dels avantpassats sitgetans que varen viatjar a Amèrica per tal de millorar llur situació econòmica i social, encara ens falta molt per a tenir-la d'una manera completa. Els resultats, l'èxit i els mòbils d'aquella emigració foren molt diversos, i al darrera de cada expatriat s'amaguen vertaderes històries, en alguns casos vertaderes tragèdies, que la incúria i el pas del temps cobreix amb l'oblit. Amb el propòsit de donar més claredat a aquest treball, se l'ha dividit en dues parts principals, el comerç amb Amèrica i l'emigració, les quals responen a la cronologia i a les diverses formes que prengueren les relacions dels sitgetans amb Amèrica.

PRIMERA ETAPA: EL COMERÇ AMERICÀ

Els primers passos

No ens proposem aquí, determinar quins foren els primers sitgetans que varen passar a Amèrica, però podem admetre que entre les primeres referències a les Indies s'hi poden comptar les molt escases que ens facilita el «*Catastro de 1772*», que registra cinc dels veïns de la vila «ausentes en Indias» o «residentes en Indias». El que sí que sembla evident és que els primers contactes dels nostres avantpassats sitgetans amb les costes del Nou Món, es realitzaren en qualitat de navegants, atès que la navegació i el comerç marítim eren una de les principals activitats econòmiques de la vila, tant per la seva dimensió com per la seva antiga tradició. Per altra part, així ho confirmen els llibres de l'Arxiu Parroquial, que en registrar les primeres defuncions de sitgetans ocorregudes a Amèrica, donen entre les dades d'identificació la seva condició de mariner, pilot o patró.

La marina sitgetana: Els patrons

En l'apèndix sisè de l'«Assaig històric de la Vila de Sitges», Llopis i Bofill presenta un «Estado en el qual se manifiestan los buques y sus capitanes de la Villa de Sitges que, desde el año 1775 al presente de 1779, han hecho varios y distintos viajes en ambas Américas» on, no tan sols es pot comprovar la considerable importància del volum d'embarcacions, sinó també el dels viatges efectuats a «*Buenos Aires, Islas de Barlovento, Seno Mexicano, Campeche y demás de Costa Firme, desde Cartagena, Santa Marta, Guayra y Cumaná*», possiblement emparant-se en el decret del mes d'octubre del 1765 «*que abrió el Océano a todos los españoles*».

En aquelles èpoques, a Sitges, devia existir un bon mercat per a aquells que s'interessaven pels negocis marítims, segons ho sembla confirmar la presència, no gens escassa, de gent de Reus, Arenys, Mataró, Sant Pere de Riudebitlles, Ferran i, sobretot, de Barcelona, la qual invertia diners en les embarcacions i en els viatges de les embarcacions sitgetanes. Aquesta circumstància permet suposar que tant els bastiments com els patrons, a més de nombrosos, devien tenir fama i garantia d'experts i d'eficients.

El patró o capità era generalment copropietari de l'embarcació que manava, la propietat de la qual es repartia entre molta altra gent, de la vila i de fora d'ella. L'embarcació es disposava a emprendre el viatge quan hi havia efectes per a transportar o per a negociar. El primer cas significava poder guanyar uns nòlits, un tant per unitat de pes o de volum. En el segon, quan es tractava d'efectes per a negociar, el patró havia convocat els possibles interessats que, o bé li entregaven mercaderies a canvi o un «vale», o bé li entregaven diners per a adquirir-les. El patró sabia perfectament allò que convenia fer en cada cas, on vendre, on comprar per treure'n el millor partit possible, fins que es complia el viatge de retorn, que era quan convocava novament els interessats i rendia comptes. Aquests, doncs foren els primers contactes amb Amèrica.

Els comerciants

El «*Reglamento y Aranceles Reales para el Comercio libre de España e Indias*», firmat per Carles III el 12 d'octubre de 1778, donava llibertat i afavoria el comerç català amb Amèrica, d'una manera molt considerable i efectiva. Per altra part, les «*Ordenanzas de la Armada*», amb les seves exigències abusives als matriculats, que eren, entre altres, els mariners dels vaixells mercants, tingueren com a conseqüència, uns efectes més aviat contraris i negatius per als interessos de la «*Matrícula*». Aquests fets, donaren lloc a un increment espectacular en el nombre de comerciants i una notable reducció en el contingent de mariners matriculats. De la comparació del ja esmentat Cadastre del 1772, amb el cens de Floridablanca del 1787, pot comprovar-se que a Sitges el nombre de comerciants passà de 19 l'any 1772, a 94 el 1787, i de 512 matriculats passa a 405 en el mateix període.

Així doncs, sembla evident que la publicació de l'esmentat «*Reglamento y aranceles...*», va produir en els sitgetans i molts habitants de la costa una mena de fallera per anar a Amèrica, i a més de la transformació de mariners en comerciants, va influir en gran manera perquè molts pagesos adoptessin també la mateixa actitud: alguns va ser per falta de terra pròpia per a treballar, i altres varen preferir l'èxit incert del viatge a les Índies al també moltes vegades dubtós fruit de la terra eixuta de les xarmades. Per altra part, els resultats apreciablement positius que en els seus viatges havien obtingut els patrons i els primers comerciants, serviren d'estimulant perquè les sortides cap a Amèrica augmentessin de manera molt considerable. Aquells comerciants, que amb aquest qualificatiu s'embarcaven cap a Amèrica, alguns fins i tot com a sobrecàrrec del bastiment que els prenia, s'emportaven generalment productes del país per a vendre, negociar o intercanviar un cop arribats a les Índies. No cal dir, que els nostres veïns prenien principalment vi i malvasia de les vinyes sitgetanes. Molts d'aquests comerciants no es limitaven a intercanviar els seus productes i tornar, sinó que s'establien, installant una tenda o «pulperia», organitzant plantacions o altres activitats comercials. El seu camp d'operacions fou, fins als inicis del segle XIX, força ampli i divers: entre Puerto Rico i Buenos Aires, l'Havana, Santo Domingo, Veracruz i les costes de Veneçuela, Maracaibo, Cartagena, Santa Marta, etc.

Aquests comerciants, doncs, foren els primers sitgetans que s'installaren a Amèrica, i que malgrat la disminució de mariners que assenyalàvem més amunt, no substituïren l'activitat dels patrons, els primers comerciants, sinó que ampliaren i multiplicaren notablement llur gestió. Josep Carbonell i Gener, que va estudiar parcialment la «carrera d'Amèrica», en la seva obra esmentada qualifica aquest aspecte de les relacions americanes com «la primera fase de l'indianisme», que va caracteritzar-se principalment per «la vastitud del seu desplegament», referint-se concretament als espais geogràfics que va abastar, i «perquè tenia Sitges com la seu de la seva iniciativa i radicació dels seus guanys».

Les guerres de finals del segle XVIII i principis del XIX

La guerra amb França de finals del segle XVIII (1793-1795), coneguda com la Guerra Gran, que va acabar amb la Pau de Basilea, atesa la proximitat de les seves operacions va afectar molt directament Catalunya, i Sitges va patir les conseqüències pròpies d'aquests fets. La pau esmentada significà molt poca cosa per al que fa a la recuperació econòmica, i per agreujar la situació, el mes d'octubre del 1796 es firmava el Tractat de San Ildefonso, que comportava la unió d'Espanya i França per lluitar contra Anglaterra, i per tant una continuació de les adversitats que s'havien iniciat el 1793. L'atac de les fragates angleses a la rada de Sitges el mes d'abril del 1797, cau de ple en aquesta guerra amb la Bran Bretanya que va acabar amb la Pau d'Amiens el març del 1802. En el mes de gener del 1805, es ratificava l'aliança amb França, revivint les inacabables hostilitats que més tard derivaren cap a la guerra de la Independència, aquesta vegada contra França, fins el mes de desembre del 1813 en què finalitzava amb el Tractat de Versalles... Com a conseqüència dels esmentats esdeveniments, la marina sitgetana, que havia ocupat una situació notable a Catalunya, arribà a un estat de decadència del que no va recuperar-se mai més.

El trasllat de la família reial espanyola a França, l'ocupació francesa de la península, i la lluita popular per foragitar els invasors l'any 1808 i següents, va donar lloc a una desorientació general sobre el que podria passar amb el país, i de manera especial aquesta desorientació va sentir-se a l'Amèrica espanyola, circumstància que va accelerar i precipitar les aspiracions independentistes d'aquelles terres. En el 1810 s'inicià a Veneçuela la lluita per la seva independència nacional. Fou una guerra molt dura que va persistir fins a l'any 1824. Amb aquestes lluites i revoltes començava un nou episodi per als comerciants sitgetans que s'havien establert a «Costa Firme», les actuals costes de Veneçuela. Poques referències tenim del contingent de suburencs installats en aquelles terres. Però per una part, el ja esmentat registre parroquial, que ens dóna testimoni de la defunció de prop d'una dotzena de sitgetans a Cumanà entre els anys 1810 i 1814 en circumstàncies diverses, i per altra, el fet que durant la seva estada a l'esmentada població veneçolana entre els anys 1799 i 1804, el cèlebre naturalista alemany Alexander Humboldt, fes referència al nom d'«habitant de Sitges», en la seva obra «*Voyage aux regions equinoxials du Nouveau Continent*», ens permet suposar que no devien ésser escassos.

Les lluites per la independència d'aquell país, a més d'una pèrdua de vides, significà la deserció dels sitgetans de totes aquelles terres veneçolanes cap a Cuba i Puerto Rico. Aquests esdeveniments significaren un trasbals per a la Vila de Sitges i una recessió en el tràfic d'Amèrica. Així ho fa creure també, la circumstància que en el «*Registro de Pasaportes*» existent a l'Arxiu Històric Municipal (1821-1851), no es comencin a inscriure de manera apreciable fins a l'any 1837 sortides cap a Amèrica. Malgrat aquesta manca d'inscripcions en el «*Registro de Pasaportes*», sembla que devia existir una considerable colònia de sitgetans a Amèrica, a Cuba en aquest cas, perquè en el mes de setembre del 1837, les tres companyies de «*nacionales*» que tenien cura de la defensa de Sitges dels possibles atacs dels carlins no dubtaren d'escriure «*a nuestros paisanos y compatricios residentes en la ciudad y provincia de Santiago de Cuba*» demanant auxili econòmic, atès que la seva condició de treballadors i soldats al mateix temps era molt precària, i que els mancaven peces d'abric per a les nits d'hivern. La carta fou contestada el mes de juny següent, acompanyada de 935 duros i 2 rals recollits entre els sitgetans residents a Santiago de Cuba, Bayamo i Manzanillo.

(Continuarà)

Els precedents arqueològics de Sitges: les restes de l'entorn de l'Ajuntament

JOAN GARCÍA TARGA, MAGÍ MIRET I MESTRE, JOSEP MIRET I MESTRE

Ja des de l'època renaixentista, alguns autors van identificar Sitges amb l'antiga Subur de les fonts clàssiques. Aquesta identificació s'ha mantingut fins els nostres dies malgrat que no hi ha proves arqueològiques d'aquesta atribució. Al llarg del segle XIX i durant el segle actual, les successives remodelacions urbanístiques del centre antic de Sitges han possibilitat les troballes pertanyents a diferents èpoques històriques, destacant per la seva quantitat les corresponents a l'època ibèrica i romana. Els tipus de troballes, fruit de reformes urbanístiques i la manca d'estructures clares (fonamentalment murs) ens impossibilita fins el moment, de valorar l'entitat d'un possible assentament a la zona antiga de la població.

Durant els mesos de febrer i març de l'any 1988, vàrem portar a terme una petita excavació en una dependència de l'Arxiu Municipal, aprofitant les obres que aviat s'havien de realitzar en aquest lloc. Es van fer dues cales de mida reduïda. A la primera va sortir una sitja moderna però que contenia algun material antic, cosa que ens va animar a obrir una segona cala, on vàrem trobar una sitja més antiga, concretament dels segles IV-III a. C.

Entenem per sitja un forat excavat a la terra o a la roca, amb la funció d'emmagatzemar els excedents de la producció agrícola (blat, ordi, etcètera). Aquest sistema va íntimament associat als orígens de l'agricultura, i el seu ús perdurà durant tota l'antiguitat i l'època medieval. Generalment, quan deixava de complir la seva funció inicial, es transformava en un dipòsit d'escombraries. Aquesta segona funció és des del punt de vista arqueològic la més interessant, perquè dintre d'aquest espai es pot trobar fàcilment restes variades, ceràmica, ossos, restes de menjar, elements constructius, etc., que en el cas de Sitges ens han permès fer una reconstrucció de l'economia del grup humà que possiblement hi era establert.

L'estratigrafia de la sitja antiga (1'70 m de diàmetre) era molt clara. Es podien observar perfectament una successió de nivells de cendres i tovots dintre dels quals es van trobar els materials.

ESTUDI DELS MATERIALS

La ceràmica: És gairebé sempre l'element més abundant en qualsevol excavació a partir de l'època neolítica. En aquest cas podem fer diferents grups:

a) *Ceràmica indígena a mà:* Generalment de formes globulars, amb decoració de cordons, superfícies pentinades, etc. Destaquem dintre d'aquest grup diversos fragments d'un mateix vas que en l'actualitat és en procés de restauració. Aquest tipus de ceràmica, donat que correspon a un àmbit local o comarcal i que tant en les seves formes com en la seva tècnica va mantenir-se durant molt de temps, no ens dóna gaire informació sobre la cronologia del lloc.

b) *Ceràmica indígena a torn:* Fonamentalment fragments d'una àmfora ibèrica de pasta beix i ceràmica comuna, materials que perduraren al llarg de diversos segles, i que ens serveixen com a orientació cronològica general: el món ibèric.

c) *Ceràmiques importades:* Generalment són aquests materials els que ens donen una cronologia precisa, perquè són de gran qualitat, varien de forma i decoració segons la moda del moment i tenen una àmplia distribució comercial. Els tres fragments de ceràmica grega àtica que hem trobat, ens permeten datar la sitja en una fase tardana del segle IV o durant el segle III a. C. Cal tenir en compte que dintre de les comunitats indígenes aquests elements de prestigi perduren. També hi ha un fragment d'àmfora púnica d'Eivissa.

Altres elements: Dos fragments de morter de pedra de Montjuïc, diferents fragments de tovot (material constructiu), un fragment de clau de ferro, una anella de bronze i un còdol perforat amb senyals d'haver estat submergit en el mar.

RECONSTRUCCIÓ PALEOECOLÒGICA I PALEOECONÒMICA

El caràcter reduït de l'excavació i la cura amb què va ser realitzada, han permès portar a terme diversos estudis de gran interès per a reconstruir la flora i la fauna del lloc, i en definitiva la forma de vida del grup d'individus que varen abocar les seves escombraries en aquesta sitja.

Estudi dels ossos: S'han identificat restes de porcs, conills, ovelles i cabres, i el que és més important, es constata un esglaonament en el sacrifici dels animals per a obtenir-ne un aprofitament millor. Igualment s'hi observen evidències d'haver estat bullits.

Estudi dels mol·luscs: Destaquem la presència de petxinots, tellines, escopinyes, etc.

Estudi de les llavors: Ha estat possible gràcies a la recollida de mostres de terra. Destaquem la presència de blat i ordi atribuïbles al consum humà i de veces per al consum del bestiar. La dada més interessant en aquest aspecte és la troballa de pinyols de raïm de la varietat conreuada, que juntament amb els que s'han trobat en el poblat ibèric d'Alorda Park (Calafell), ens indiquen que aquests cultius eren anteriors a l'arribada dels romans.

Estudi dels peixos: S'han trobat restes de pagells, pagres i taurons, que proven l'existència d'una activitat pesquera.

Estudi dels carbons: Recollits en els diferents nivells de cendra i tovot, destaquem la presència de pi blanc, ullastre-olivera (que puja al 80 %), om, romaní, alzina, etc.

CONCLUSIONS I VALORACIONS

De tot el que hem dit fins ara es desprenen diverses observacions d'interès històric:

— La gran concentració de troballes d'època ibèrica i romana a la zona estudiada ens indica la possibilitat que en aquesta època hi hagués en aquest lloc un assentament.

— El fet d'haver trobat una sitja d'emmagatzemament d'excedents de producció és prova evident que un grup humà, més gran o més petit, estava establert en aquesta zona o molt a prop d'aquí.

— ¿Què podem dir d'aquest possible grup a partir dels materials de l'excavació?:

Posseïen una agricultura desenvolupada (blat, ordi, raïm, etc.), confirmada per la troballa d'un morter, amb uns excedents de producció. Hi havia ramaderia i explotaven també els recursos marins (restes de peixos, pes de xarxa de pedra, petxines) mitjançant la pesca i la recolecció.

A través d'aquests excedents entraven dintre de les xarxes comercials de la zona, a petita escala (com mostra el morter de pedra de Montjuïc) o a escala més considerable (com mostren les ceràmiques gregues i púnico-ebussitanes).

— Fins al moment no poden esbrinar l'extensió del possible assentament ni valorar la importància que tingué dintre del Garraf, peró esperem que de mica en mica els treballs aclareixin la importància de la zona en l'època ibèrica i romana.

* * *

Agraïm al senyor Xavier Miret, director de l'Arxiu, les facilitats i el suport que ens ha donat des del començament, a l'Ajuntament de Sitges que hagi cobert les despeses econòmiques de l'excavació, i al Servei d'Arqueologia de la Generalitat haver-se fet càrrec del cost de les anàlisis dels materials.

Amèrica i els sitgetans (4)

CAPÍTOL II *(continuació)*

4 de juliol. ... del «quondam» JOSEP FONT, marit que era de Josepa Pla, «que d'edat de 30 anys morí en Cuba, als 4 de desembre de 1802; dit dia se li... amb assistència de 4 presbíters» (id. id. fol. 59 v.).

5 de juliol. En l'església parroquial de la vila de Sitges, bisbat de Barcelona, se han celebrat 3 oficis de cos present, novena i cap d'any per l'ànima del «quondam» NARCÍS CARBONELL i CLARÀ..., fill de Pau Carbonell i d'Antònia Clarà, casats; «marit que era de Rosa Inglada, que d'edat de 36 anys morí en Puerto Cabello en la Amèrica als 8 de juliol de 1809; dit dia li cantaren... amb assisttència de 4 presbíters» (id. id. fol. 60).

22 d'agost. ... del «quondam» JOAN BATLLE i FEBRER, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Joan Batlle i de Rosa Febrer, casats; «que d'edat de 27 anys poc més o menys, morí ofegat en les aigües de Santo Tomàs, prop de Cuba, als 10 d'agost de 1808, segons relació de la mare del difunt; dit dia... amb assistència de 10 presbíters» (id. id. fol. 64).

23 d'agost. ... del «quondam» JOSEP BATLLE i FEBRER, de 23 anys, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Joan Batlle i de Rosa Febrer, casats; «que morí en Veracruz el 15 de maig de 1809 a las dues de la tarde, segons relació de la dalt expressada mare del difunt; dit dia se li féu lo mateix funeral que a son germà sobreanotat» (id. id. fol. 64).

3 de novembre. ... del «quondam» MIQUEL LLOPIS i SOLER, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Josep Llopis i de Teresa Soler, casats; «que d'edat de 23 anys morí en Santa Marta el diu u de març del corrent any i fou enterrat en lo cementiri nou de la parròquia de Santa Marta; dit dia... amb assistència de 8 presbíters» (id. id. fol. 68).

22 de desembre. ... del «quondam» BARTOMEU BASCÓS i MASÓ, natural de esta parròquia, fill de Guerau Bascós i de Magdalena Masó, casats; «marit que era de Maria Soler, que d'edat de 54 anys morí en alta mar en la goleta del patró Miquel Febrer (àlias «de la Creu») al cap de 3 dies d'haver sortit de Santa Marta el 10 de setembre del corrent any; dit dia... amb assistència de 15 presbíters» (id. id. fol. 71).

6 de desembre. ... del «quondam» JOSEP MESTRE i ROBERT, patró, natural de esta parròquia, fill de Pere Mestre i de Serafina Robert, casats; «marit que era de Josepa Batlle, que de 69 anys morí en Cumanà el 19 de juliol del corrent any havent rebut los sagraments; dit dia... amb assistència de 12 presbíters» (id. id. fol. 70).

Any 1811

2 de gener. En l'església parroquial de la vila de Sitges, bisbat de Barcelona, se han celebrat 3 misas de cos present, novena i cap d'any per l'ànima del «quondam» ANTONIO MASÓ i SELMA, natural de dita parròquia, fill d'Anton Masó i de Manuela Selma, casats; «marit que era de Maria Carbonell que d'edat de 48 anys, morí 15 anys atràs ofegat cerca de Cuba, sortint d'allà per venir a Espanya, anant amb lo bastiment del patró Freixas de esta, qual se sumergí segons relació del patró d'altra bastiment dit «lo Petxinaire»; dit dia se li han cantat 2 nocturns i laudes de difunts amb assistència de 4 presbíters» (Llibre d'Òbits 1808-1824, fol. 72).

17 de febrer. ... «quondam» BARTOMEU FEBRER i RIGOL, comerciant, natural de dita parròquia, fill de Bartomeu i de Caterina, casats; «que d'edat de 19 anys, morí en Veracruz als 19 d'abril de 1810, el dilluns de Pasqua de Ressurecció, després de cinc dies del «vòmit negre» i rebut els Sagraments el Divendres Sant al matí, de tot lo que en dóna relació al pare del difunt, la persona que estava encargada del dit minyó; dit dia... amb assistència de 12 presbíters» (id. id. fol. 74).

18 de febrer. ... «quondam» JOAN MILÀ i ROIG, natural de dita parròquia, fill de Sebastià i Rita, casats; «marit que era de Gaietana Sariol, que d'edat de 22 anys morí en Santiago de Cuba als 21 de juliol de l'any passat i fou enterrat el dia 22, segons consta en la fe d'enterrament signada pel dr. d. Pedro Nolasco Hernàndez, rector del Sagrario de la Santa Iglésia metropolitana de la ciutat de Santiago de Cuba als 19 de setembre de 1810; dit dia... amb assistència de 9 presbíters» (id. id. fol. 74).

22 de març. ... «quondam» AGUSTÍ PLANAS i GIBERT comerciant, natural de esta parròquia, fill de Agustí i Maria, casats; «marit que era de Brígida Ballester, que de 64 anys, morí en Nova Barcelona, als 17 de setembre de 1810 havent rebut los sagraments, segons relació que dóna Salvador Gibert, comerciant de esta vila; dit dia... amb assistència de 14 presbíters» (id. id. fol. 75 v.).

21 de maig. ... «quondam» PERE BIS i ROBERT, comerciant, natural de esta parròquia, fill de Pere i Rosa, casats; «marit que era de

Emmanuela Farran, que de 39 anys, morí en Nova Barcelona, i fou enterrat en lo cementiri general de la església parroquial de Santa Eulàlia de dita ciutat, als 19 de setembre de 1810, havent rebut sols lo sagrament de la extremaunció i lo de la penitència «sub conditione», segons consta en la fe d'òbit donada per lo cura parroco de dita església; dit dia... amb assistència de 30 sacerdots» (id. id. fol. 78 v.).

10 de juny. ... «quondam» SALVADOR DORT i FORMENT, natural de dita parròquia, fill de Pau i Caterina, casats; «marit que era de Josepa Carbonell, que d'edat de 43 anys morí en lo Bayamo als 25 de novembre de 1810, després d'una malaltia que li durà 18 dies, en los que rebé los sagraments, segons diu la carta d'avís que escriví a la vídua del difunt Joan Gutzet i Forment en fecha 3 de desembre de 1810; dit dia se li cantaren 3 misas, 3 prosas, 3 lletanies, 2 nocturns i laudes de difunts amb assistència de 14 presbíters» (id. id. fol. 80).

20 d'agost. ... «quondam» JOSEP PLA i LLOPIS, fadrí, natural de esta parròquia, fill de Cristòfol i Anna, casats; «que morí en la Amèrica...; dit dia... amb assistència de 12 sacerdots» (id. id. fol. 85).

7 de desembre. ... «quondam» PERE MONTANER i MIRAVENT, fadrí, natural de esta parròquia, fill de Ignasi i Josepa, casats; «qual segons ens digué el pare del difunt morí en Cuba als 20 d'agost de l'any passat; dit dia... amb assistència de 9 presbíters» (id. id. fol. 89 v.).

17 de desembre. ... «quondam» SALVADOR LLOPIS i PERICH, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Francesc i Marina, casats; «que d'edat de 41 anys morí en lo Bayamo en la Amèrica en lo dia... de 1810, segons avís que los pares de difunt tingueren; dit dia además de l'ofici se li cantaren 3 prosas, 3 lletanies, 2 nocturns i laudes de difunts amb assistència de 14 presbíters» (id. id fol. 90 v.).

Any 1812

15 de gener. ... «quondam» FRANCESC BIS i ARAVITG, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Pere i Teresa, casats; «que d'edat de 30 anys morí ofegat cerca de Cuba lo any 18... segons vàrios avisos vinguts de allí; dit dia se... amb assistència de 14 presbíters» (id. id. fol. 93 v.).

6 de febrer. ... PELEGRÍ DALMANY i PARELLADA, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Joan Dalmany, mariner i de Marina Parellada, casats; qual se presunt mort en Amèrica...; dit dia... amb assistència de 9 presbíters» (id. id. fol. 95 v.).

10 de febrer. ... «quondam» CRISTÒFOL VIDAL i MISAS, natural de esta parròquia, fill de Cristòfol i Maria, casats; «marit que era de Maria Morera que d'edat de 28 anys morí en La Habana als 15 d'agost de 1809 com consta en la partida de defunció enviada des d'allí i signada pel sagristà major de l'església parroquial de l'Esperit Sant; dit dia además se li cantaren 2 oficis, 2 nocturnos i laudes de difunts amb assistència de 4 presbíters» (id. id. fol. 96).

26 de febrer. ... «quondam» JOSEP SOLER i PUIG, fadrí, natural de dita parròquia, fill de Jaume i Maria, casats; «que d'edat de 40 anys, poc més o menys, morí en la Amèrica, segons avís comunicat a la casa del sobredit difunt; dit dia se li cantaren además, 3 oficis, 3 prosas, 3 lletanies i tot l'ofici de difunts amb assistència de 26 presbíters» (id. id. fol. 96 v.).

Any 1813

27 de gener. ... «quondam» JOSEP FERRAN i QUADRAS, fadrí, de 22 anys, natural de dita parròquia, fill de Emmanuel Ferran i Bonaventura Quadras, casats; «que morí en alta mar a bordo del..., segons avís comunicat al pare del difunt; dit dia se li cantaren además 3 prosas, 3 lletanies, 2 nocturnos y laudes de difunts amb assistència de 14 presbíters» (id. id. fol. 94 v.).

24 de febrer. En la església parroquial de la vila de Sitges, bisbat de Barcelona, se ha celebrat lo funeral de cos present, novena i cap d'any per l'ànima de la «quondam» RITA CASSAÑES i TRIA, natural de esta parròquia, filla de Pere Cassañes i Maria Tria, casats; muller que era de Llorenç Vidal; «que d'edat de 42 anys, morí en La Habana als 8 de febrer de 1812, segons carta rebuda; dit dia se li cantaren 3 misas i los oficis de difunts amb assistència de 29 presbíters» (id. id. fol. 117 v.).

28 d'abril. ... «quondam» EMMANUEL ROMEU i VANDRELL, natural de dita parròquia, fill de Josep Romeu i Teresa Vandrell, casats; marit que era d'Antònia Domingo; «que d'edat de 58 anys, morí segons se assereix ofegat en las Indias, en Rio de la Plata; dit dia se li cantaren 3 misas amb assistència de 4 presbíters» (id. id. fol. 120 v.).

11 de maig. ... «quondam» MANUEL MILÀ i VENDRELL, fadrí, comerciant..., fill de Pere Milà i Teresa Vendrell, casats; que d'edat de 33 anys, «morí segons se assereix en Puerto Rico el 3 d'abril de 1812; dit dia se li cantaren, 3 misas, 3 prosas, 3 lletanies, 2 nocturnos i tot l'ofici de difunts amb assistència de 29 presbíters» (id. id. fol. 121 v.).

18 de maig. ... «quondam» JOAN ARTIGAS i GIRÓ, natural de dita parròquia, fill de Joan Artigas, mariner i de Caterina Giró, casats; marit que era de Maria Castellví; «que d'edat 45 anys poc més o menys, morí en Cuba als... 1812; dit dia se li cantaren 3 misas amb assistència de 4 presbíters» (id. id. fol. 123).

21 d'agost. ... «quondam» BARTOMEU ROBERT i MONTANER, mariner, natural de esta parròquia, fill de Bartomeu Robert i Margarida Montaner, casats; marit que era de Teresa Armengol; «que d'edat de... anys, morí en l'Amèrica...; dit dia se li cantaren 3 misas, 2 prosas, 2 lletanies, 2 nocturnos i laudes de difunts amb assistència de 10 presbíters» (id. id. fol. 127 v.).

30 d'octubre. ... «quondam» JOAN MASÓ i FONT, natural de esta parròquia, fill de Magí Masó i Gertrudis Font, casats; marit que era de Maria Matalí; «que d'edat de 54 anys, morí en Santo Domingo, als 10 de gener del corrent any com consta en la partida de defunció que està en poder de la vídua; dit dia se li cantaren 3 misas, 3 prosas, 3 lletanies i tot l'ofici de difunts amb assistència de 28 presbíters» (id. id. fol. 131 v.).

24 de desembre. ... «quondam» ANTON MAGRANER i ALOMÀ, mariner, natural de Altafulla, habitant en esta vila, de Sitges, fill de Joan Magraner i de Teresa Alomà, casats; marit que era de Maria Teresa Valladolit; «que d'edat de 44 anys, se creu morí ofegat en la mar en la latitud N. de 25° i en la longitud de 69° 22' O. del meridià de Càdiz, havent caigut en ella a les 2 horès del matí del dilluns 3 de maig del corrent any, segons relació de d. Salvador Pasqual i Rabentós, capità i amo de la goleta espanyola anomenada «Santa Rosa» i de d. Francesc del Valle, pilot de càrrec del mateix barco, firmada la relació pels dos lo dia 3 del mateix maig de 1813; dit dia se li cantaren 3 misas amb assistència de 5 presbíters» (id. id. fol. 129 v.).

1 de desembre. En l'església parroquial de la vila de Sitges, bisbat de Barcelona, se ha celebrat lo funeral de cos present, novena i cap d'any per l'ànima del «quondam» SALVADOR SAUMELL i COMAS, natural de esta parròquia,

fill de Cristòfol Saumell i Teresa Comas, casats; marit que era de Manuela Oliver, que d'edat de 44 anys «morí en la plaza o siti de Chagre entre Panamà i Portovelo, en la Amèrica, en lo mes de setembre de l'any 1807 segons relació del marmessor de dit difunt que és don Pere Pinillos de Mongos; dit dia se li cantaren 3 misas amb assistència de 4 presbíters» (id. id. fol. 134).

CAPITOL III

Any 1814

21 de gener. En la església parroquial de la vila de Sitges, bisbat de Barcelona, se ha celebrat lo funeral de cos present, novena i cap d'any per l'ànima del «quondam» GALCERAN GIBERT i SAGARRA, comerciant, natural de dita parròquia, fill de Galceran Gibert i de Teresa Sagarra, casats, marit que era de Maria Ballester, «que d'edat de 43 anys, morí en la ciutat de Santo Domingo en la Amèrica el 26 d'agost de 1813 havent rebut los Sagraments i fet testament en poder del notari don Dionísio de la Rocha, segons consta en la partida d'òbit datada el 27 d'agost en la molt noble i leal ciutat de Santo Domingo i signada per lo vicari curat de la Santa Església Catedral don Agustí Aznares; dit dia se li cantaren 3 misas, 3 prosas, 3 lletanies i tot l'ofici de Difunts amb assistència de 30 presbíters» (A. P. Llibre d'Òbits 1808-24, fol. 139).

31 de gener. ... «quondam» BARTOMEU CASSAÑAS i MESTRE, fadrí, comerciant, natural de dita parròquia, fill de Daniel Cassañas i de Rita Mestre, casats, que d'edat de 32 anys «fou mort per los revoltosos de Cumanà, segons carta de avís que donà en fecha 16 de novembre de 1813 des de Puerto Rico l'únic que s'escapà de les mans de aquells bàrbaros, que és lo patrici Josep Anton Mestre i Roig; dit dia se li cantaren... amb assistència de 18 presbíters» (id. id. fol. 139).

8 de febrer. En l'església... «quondam» SEBASTIA COLL i ROBERT, natural de dita parròquia, fill de Manuel Coll i Maria Robert, casats, marit que era de Josepa Balaguer, comerciant, de 70 anys. «Morí en la ciutat de Montevideo als 17 de juny de 1813 havent rebut los Sants Sagraments, segons avís del seu marmessor, Pelegrí Català, comerciant resident allí; dit dia se li cantaren... amb assistència de 18 presbíters» (id. id. id. fol. 140).

9 de febrer. En l'església... «quondam» SALVADOR MESTRE i BERTRAN, fadrí, comerciant, natural de dita parròquia, fill de Salvador Mestre i Teresa Bertran, casats, «que d'edat de 30 anys fou mort per los revoltosos de Cumanà segons carta de avís que des de Puerto Rico envià en fecha 16 de novembre de 1813 l'únic que s'escapà de las mans d'aquells bàrbaros que fou lo patrici Josep Anton Mestre i Roig; dit dia se... amb assistència de 15 presbíters» (id. id. id. fol. 140).

13 de febrer. ... «quondam» JOSEP BUSQUETS i FEBRER, comerciant, natural de dita parròquia, fill de Josep Busquets i Rosa Febrer, casats, marit que era de Rita Soler, que d'edat ... anys, «fou mort per los revoltosos de Cumanà segons carta de avís de fecha 16 de novembre de 1813 des de Puerto Rico envià l'únic que se salvà d'aquells bàrbaros, que és lo patrici Josep Anton Mestre i Roig; dit dia se li cantaren... amb assistència de 12 presbíters» (id. id. id. fol. 139 v.).

(Continuarà)

Aquest número ha estat publicat amb l'ajuda de la

CAIXA DE BARCELONA